

Куценко Дмитро Володимирович,
провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем психологічного
забезпечення та психофізіологічних
досліджень ННІЗДН Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У ВИЯВЛЕННІ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Питання якісного підбору найманих працівників а тим більше державних службовців та правоохоронців із часом тільки набирає актуальності і пов'язані не лише із професійною кваліфікацією людини але і з її благонадійністю, лояльністю до керівництва тощо. Одним з важливих аспектів що має враховуватись під час прийому на роботу повинна бути низька толерантність до корупції. У першу чергу це актуально для державних підприємств, установ та організацій а тим більше для правоохоронних органів які покликані здійснювати профілактичні заходи щодо її недопущення, виявляти скоєні факти корупційних правопорушень та проводити їх розслідування.

Першочергове питання полягає у можливості виявлення фактів вчинення корупційних правопорушень з боку кандидата на посаду, адже при співбесіді людина звісно не схильна розповідати про свій досвід корупційних вчинків. Дізнатись подібну інформацію в силу високої латентності цих правопорушень в інший спосіб практично не можливо.

Окремим питанням, яке має турбувати роботодавця є впевненість у доброчесності своїх підлеглих, та недопущення скоєння ними правопорушень коли вони вже перебувають на своїх посадах. Адже для працівників державних підприємств, установ та організацій а тим більше для правоохоронних органів існує багато факторів, що сприяють появі корупційних ризиків, наприклад, наявність організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських повноважень, не належний рівень матеріального забезпечення працівників та досить обмежені можливості отримання додаткового законного заробітку, високий поріг терпимості громадян до корупції та ін. При чому корупція у лавах самих уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції додатково заважає виявленню та розслідуванню цих фактів.

Вважаємо, що проведення «вхідних» та «періодичних» скринінгових перевірок із застосуванням поліграфа може суттєво допомогти у вирішенні цієї проблематики. Тобто, якщо метою проведення «вхідного» кадрового дослідження із застосуванням поліграфа є виявлення правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття певної посади, то для періодичних перевірок на поліграфі метою стає встановлення аналогічних правопорушень особами, які вже проходять службу. Якщо «вхідний» скринінг в розрізі встановлення випадків корупційних правопорушень вже має часткове

нормативне врегулювання, то скринінг «періодичний» до сьогодні не знайшов свого відображення у відповідних нормативно-правових актах.

Відповідно до ч.1 ст.1 ЗУ «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є: Спеціалізована антикорупційна прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, Національне агентство з питань запобігання корупції. Дотичними до питань протидії корупційним проявам можна також вважати Національну поліцію України, Державне бюро розслідувань та інші правоохоронні органи.

Слід віддати належне, що за останні 5 років сфера застосування поліграфа у правоохоронних органах значно зросла, та отримала відповідне нормативне регламентування. Таке закріплення відбулось переважно на рівні відомчих наказів: Наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 № 164 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України»; Наказ Міністерства внутрішніх справ від 01.09.2017 № 749 «Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням поліграфа»; Наказ Міністерства внутрішніх справ від 13.11.2017 № 920 «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» (далі - Наказ); Наказ Офісу Генерального прокурора 17.09.2021 № 293 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України»; Наказ БЕБ від 26.10.2021 № 10 «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа у роботі Бюро економічної безпеки України»; Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 24.12.2021 № 771 «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України»; Наказ МВС від 19.04.2022 № 221 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення опитування із застосуванням поліграфа в Державній прикордонній службі України».

Для ДБР застосування поліграфу було закріплено на рівні Постанови Кабінету Міністрів України від 11.05.2017 р. № 449 «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань».

Проаналізувавши наведені нормативно-правові акти слід відзначити що майже всі вони прямо закріплюють можливість застосування поліграфа з метою виявлення причетності до вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією. Для Бюро економічної безпеки України та Державного бюро розслідувань зазначається більш широке формулювання випадків можливого застосування поліграфа –

«вчинення об'єктом опитування протиправних дій», що по суті охоплює і корупційні правопорушення також.

У зв'язку із чим можна сказати, що правових обмежень стосовно застосування поліграфа у протидії здійсненню корупційних правопорушень для більшості правоохоронних органів вже не має, чого не можна сказати про найбільший з них – Національну поліцію України.

Наказом Міністерства внутрішніх справ від 13.11.2017 № 920 «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» серед випадків застосування поліграфа, не передбачена можливість його застосування для з'ясування інформації стосовно причетності до вчинення корупційних правопорушень.

Не передбачена у Наказі також і можливість проведення службових розслідувань та періодичних досліджень із застосуванням поліграфа («періодичних скринінгів»), що на нашу думку суттєво зменшує роль та можливість цього технічного засобу у виявленні та профілактиці корупційних правопорушень. Змінити це можливо шляхом внесення змін до розділу 3 Наказу та закріплення зазначених вище можливостей.

Доречними у цьому аспекті також вбачаються рекомендації за результатами проведення регіонального круглого столу «Виявлення корупційних ризиків у діяльності МВС, шляхів запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану та у період післявоєнного відновлення України», який відбувся 27 жовтня 2023 року на базі Харківського національного університету внутрішніх справ. Відповідно до яких пропонується внести зміни до Наказу, якими передбачити можливість: 1) проведення перевірки осіб під час службових розслідувань щодо вчинення ними корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушень; 2) при вирішенні питання щодо призначення на посади окремих категорій працівників (керівники, заступники керівників; поновлені на службі за рішенням суду, які були раніше звільнені за вчинення корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення); 3) при розгляді заяв/повідомлень про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

2. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : Наказ МВС України від 13 листопада 2017 року № 920. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17>.

3. Періодичні дослідження із застосуванням поліграфа, як елемент профілактики корупційних ризиків в органах Національної поліції України / Д.В. Куценко. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Київ : НАВС, 2018. Ч. 2. С. 155–159